

Innholdsfortegnelse

Innholdsfortegnelse.....	3
Oversikt over tabeller og figurer.....	9
Forord.....	11
Kapittel I. Introduksjon.....	13
1. Bakgrunn.....	13
2. Betalingssystemet i Norge.....	13
3. Systemer for betalingstjenester.....	14
4. Interbankssystemet.....	14
5. Effektivitet i betalingssystemet.....	15
Kapittel II. Hovedtrekk i utviklingen av det norske betalingssystemet i perioden 1945-2010, med særlig vekt på Norges Banks rolle.....	17
1. Hovedbildet.....	17
2. Norges Banks stilling og rolle på betalingssystemområdet.....	19
Lovgivning og rammebetingelser.....	19
Oppfølging av Norges Banks nye rolle på betalingssystemområdet.....	21
Større fokus på effektivitet og risiko i avregnings- og oppgjørssystemer.....	22
3. Systemer for betalingstjenester.....	25
Sedler og mynter.....	25
Utvikling av betalingstjenester basert på kontopenger.....	27
Sjekk og betalingskort.....	27
Girotjenester.....	30
4. Interbankssystemet.....	34
Utvikling av realtidsbasert oppgjørssystem.....	34
Videreutvikling av NBO og NICS.....	37
5. Verdipapiroppgjør (VPO).....	39
6. Grensekryssende betalinger.....	40
7. Internasjonale impulser.....	41

Kapittel III. Perioden 1945-79 – Nye betalingstjenester vinner frem.....	43
1. Hovedtrekk.....	43
2. Norges Banks stilling og rolle på betalingssystemområdet, 1945-79.....	43
i. Lovgivning.....	43
Norges Banks lovgrunnlag.....	43
Betalingsformidlingsutredningen.....	44
ii. Norges Banks oppgaver og organisasjon på betalingssystemområdet.....	48
Oppgaver på betalingssystemområdet.....	48
Norges Bank som statens bankforbindelse.....	48
Organisering av oppgavene på betalingssystemområdet.....	49
iii. Norges Banks eksterne relasjoner på betalingssystemområdet.....	50
Etablering av samarbeidsorganer.....	50
Norges Banks internasjonale relasjoner på betalingssystemområdet.....	51
3. Aktiviteter, hendelser og utviklingstrekk på betalingssystemområdet, 1945-79.....	51
i. Systemer for betalingstjenester.....	51
Sedler og mynter.....	51
Bruk av kontanter.....	51
Norges Banks oppgaver på kontantområdet.....	52
Nye seddel- og myntutgaver.....	54
Utvikling av betalingstjenester basert på kontopenger.....	55
Utvikling av nye banktjenester.....	55
Beregninger av kostnadene i betalingsformidlingen.....	59
Utvikling av girosystemene.....	60
ii. Interbanksystemet.....	62
Oslo Bankavregningskontor.....	62
Forutsetninger for en felles sjekkbehandling.....	64
Arbeidet med en bankgirobehandling og avregning av girotransaksjoner.....	65
Utvikling og status for avregning av massetransaksjoner på slutten av 1970-tallet.....	67
Norges Banks rolle i sjekkavregningen.....	69
iii. Verdipapiroppgjør.....	69
iv. Systemer for grensekryssende betalinger.....	70

Clearingordningene med utlandet etter krigen.....	70
Betalingsmåter overfor utlandet.....	71
v. Internasjonalt samarbeid	71
Kapittel IV. Perioden 1980-1999 – Etablering av et mer effektivt og robust betalingssystem	75
1. Hovedtrekk.....	75
2. Norges Banks stilling og rolle på betalingsområdet, 1980-99.....	75
i. Lovgivning	75
Ny lov om Norges Bank	75
Arbeidet med nye lovregler i betalingsformidlingen	78
Banklovkommisjonen	79
Lov om verdipapirhandel.....	83
ii. Norges Banks oppgaver og organisasjon på betalingssystemområdet.....	85
Organisasjonsstruktur på betalingssystemområdet.....	85
Sentralbanksjefens tale ved Norges Banks 175-årsjubileum.....	88
Norges Banks oppgjørssystem og regnskapssystem.....	89
Storvik-gruppens rapport	90
Storvik II gruppen	92
Ytterligere omorganiseringer	93
Taler på BBS-konferanser ved sentralbanksjef Storvik og visesentralbanksjef Bergo	94
Norges Bank som statens bankforbindelse	95
Norges Banks Årsrapport om betalingsformidling.....	98
Norges Banks rapport om Finansiell stabilitet.....	99
iii. Norges Banks eksterne relasjoner på betalingssystemområdet.....	99
Kontaktutvalget for betalingsformidling.....	99
Beredskapsarbeid på betalingssystemområdet.....	101
Samarbeid med andre norske institusjoner	104
Norges Banks internasjonale relasjoner på betalingssystemområdet	105
3. Aktiviteter, hendelser og utviklingstrekk på betalingssystemområdet, 1980-99	107
i. Systemer for betalingstjenester	107
Sedler og mynter.....	107
Bruk av kontanter.....	107

Norges Banks oppgaver på seddel- og myntområdet	107
Nye sedler og mynter – og nye valører	111
Utvikling av betalingstjenester basert på kontopenger	112
Kortsystemene gjennom 1980-årene	112
Girosystemene i 1980-årene og på begynnelsen av 1990-tallet	118
Samordning av det norske girosystemet og kortsystemet på 1990-tallet	122
Prising av og kostnader ved betalingstjenester	128
Beregning av priser, kostnader og effektivitet i betalingsformidlingen	133
Overgangen fra manuelle til elektroniske tjenester	134
Nye banktjenester på 1980- og 1990-tallet	137
ii. Interbanksystemet	143
Oslo Bankavregningskontor	143
Nytt oppgjørssystem i Norges Bank	144
Omsetning i NBO i perioden 1997-99	150
Nye bankers tilknytning til bankenes fellessystemer i betalingsformidlingen	151
iii. Verdipapiroppgjør	152
Etablering av Verdipapirsentralen (VPS)	152
Norges Banks rolle i verdipapiroppjøret	154
Forskrift om oppgjørfrister hos fondsmeglerforetak	155
Verdipapiroppjøret på 1990-tallet	155
Scandinavian Securities Settlement System	157
Det videre arbeidet med en norsk verdipapirløsning	157
Låneordning for verdipapirer m.v.	158
NOS	159
iv. Systemer for grensekryssende betalinger	159
Betalingstjenester over landegrensene	159
Oppgjør av grensekryssende transaksjoner - ECHO og CLS	160
TARGET	162
Andre europeiske avregningssystemer for euro	163
v. Tekniske standarder og fellesutvalg på betalingssystemområdet	164
Nye tekniske standarder på betalingssystemområdet	164

Fellesutvalget for Betalingsformidling	166
vi. Internasjonalt samarbeid	167
Generelt	167
Viktige aktiviteter i BIS på betalingssystemområdet	168
Viktige aktiviteter i EMI/ECB på betalingssystemområdet	170
Viktige aktiviteter i EF/EU-kommisjonen på betalingssystemområdet	170
Andre internasjonale institusjoners aktiviteter på betalingssystemområdet	174
Kapittel V. Perioden 2000-2010 – Teknologisk videreutvikling og konsolidering	175
1. Hovedtrekk	175
2. Norges Banks stilling og rolle på betalingssystemområdet, 2000-10	175
i. Lovgivning	175
Norges Bank blir konsesjonsmyndighet for interbanksystemer	175
Endringer i sentralbankloven av betydning for betalingssystemområdet	177
Lovendringer av betydning for betalingssystemområdet	177
ii. Norges Banks oppgaver og organisasjon på betalingsområdet	180
Organisasjonsendringer	180
Norges Banks tilsyns- og overvåkningsoppgaver på betalingssystemområdet	181
Notifisering av interbanksystemer	187
Avbrudd i interbanksystemet	187
Norges Banks Årsrapport om betalingssystem	188
Norges Banks rapport om Finansiell stabilitet	188
Statens konsernkontoordning	189
iii. Norges Banks eksterne relasjoner på betalingssystemområdet	189
Beredskapsutvalget for finansiell infrastruktur	189
Stengedoktrinen ved arbeidskonflikter	190
Samarbeid med andre norske institusjoner	190
Norges Banks internasjonale relasjoner på betalingssystemområdet	192
3. Aktiviteter, hendelser og utviklingstrekk på betalingssystemområdet, 2000-10	193
i. Systemer for betalingstjenester	193
Sedler og mynter	193
Bruk av kontanter	193

Norges Bank trekker seg ut av kontanthåndteringen	193
Norges Bank avviker produksjon av mynter og sedler	194
Endrede vilkår for bankenes innskudd og uttak av kontanter i Norges Bank.....	194
Endringer i depotstrukturen	196
Forfalskninger av sedler og oppgraderinger i seddelrekken	196
Utvikling av betalingstjenester basert på kontopenger.....	197
Kortbetalinger	197
Chip overtar for magnetstripen	201
Girobetalinger og nettbank	201
Priser/ inntekter og kostnader/kostnadsdekning i betalingsformidlingen	202
Kostnader ved internasjonale betalingskort	206
Interbankgebyrer for betalingstjenester	207
Nye betalingstjenester m.m.....	208
Finansportalen.....	211
Konkurransetilsynet – konkurransesituasjonen	212
ii. Interbanksystemet.....	213
Norges Banks oppgjørssystem	213
Utviklingen av NBO	213
Norges Bank innfører markedsverdi på sikkerhet for lån.....	217
IMF-vurdering av NBO	217
NIBO-prosjektet (Nytt InterBank Oppgjørssystem).....	218
Tilgjengelighet og omsetning i NBO	220
Utviklingen av NICS.....	221
IMF-vurdering av NICS.....	222
Endringer i NICS	223
Omsetning i NICS.....	223
Endringer i BankAxept-avtalen	224
Scandinavian Cash Pool – likviditetstilførsel basert på sikkerhet i andre sentralbanker	225
Skifte av oppgjørsbank	226
iii. Verdipapiroppgjør	227
Verdipapirsentralen (VPS).....	227

Arbeidsfordeling på verdipapiroppgjørområdet	229
IMFs vurdering av verdipapiroppjøret (VPO) og oppfølgingen av denne	229
Flere netto verdipapiroppgjør pr. dag	230
Sentral motpart.....	230
Verdipapiroppgjør i euro. TARGET2-Securities.....	232
Korrespondentbankers ansvar for fjernmedlemmer i verdipapirhandelen.....	233
Linked up Markets	233
iv. Systemer for grensekryssende betalinger.....	233
TARGET2.....	233
Sikkerhet for lån i euroområdet	235
Continued Linked Settlements (CLS) - Oppgjør av grensekryssende transaksjoner.....	235
SWIFT.....	236
IBAN-standarden	237
Priser på grensekryssende betalinger og SEPA	237
Hawala	239
v. Internasjonalt samarbeid	240
Viktige aktiviteter i BIS på betalingssystemområdet.....	240
Viktige aktiviteter i EU og ECB på betalingssystemområdet.....	242
Andre institusjoners aktiviteter på betalingssystemområdet.....	243
Forkortelser og definisjoner.....	245
Referanser og bakgrunnsmateriale.....	254

Oversikt over tabeller og figurer

Tabeller:

Tabell 1	Utviklingen i seddel-/myntomløpet og M1, 1946-2010	26
Tabell 2	Indikatorer på produktivitet i bankene	34
Tabell 3	Prosentvis fordeling av publikums betalingsmidler, 1960-1977	52
Tabell 4	Norske seddelutgaver, 1945-1979	54
Tabell 5	Norske myntutgaver, 1945-1979	54
Tabell 6	Antall transaksjoner og omsetning i postgiro og bankgiro	62

Tabell 7	Omsetning i Oslo Bankavregningskontor	63
Tabell 8	Seddel- og myntutgivelser, 1983-1999	111
Tabell 9	Utviklingen i antall manuelle og elektroniske transaksjoner i postgiro og bankgiro, 1990-1994	119
Tabell 10	Prisutviklingen for enkelte viktige papirbaserte og elektroniske tjenester, 1991-1999	134
Tabell 11	Antall transaksjoner og omsetning i Oslo Bankavregningskontor	144
Tabell 12	Daglig gjennomsnittlig omsetning i de ulike NBO-oppgjørene, 1997-1999	151

Figurer:

Figur 1	Andel av blankettbaserte og elektroniske betalingsinstrumenter, antall transaksjoner	32
Figur 2	Utviklingen i bruk av kort, giro og sjekk, 1987-2010, antall transaksjoner	33
Figur 3	Utviklingen i bruk av ulike giroinstrumenter, 1994-2010, antall transaksjoner	33
Figur 4	Interbanksystemene i Norge	38
Figur 5	Antall transaksjoner i hovedgrupper betalinger, 1988-1999	135
Figur 6	Samlet omsetning i betalingsformidlingen, 1988-1999	135
Figur 7	Blankettbaserte girotjenester, 1994-1998, antall transaksjoner	136
Figur 8	Grensekryssende transaksjoner	162
Figur 9	Norges Banks overvåkning og tilsyn med interbanksystemene	176
Figur 10	Antall inndratte falske sedler, 2000-2010	197
Figur 11	Korttransaksjoner pr. innbygger. Betalinger og kontantuttak, 2009	198
Figur 12	Bruk av betalingskort, 2000-2010	199
Figur 13	De ulike deltakerne i en korttransaksjon (BankAxept)	200
Figur 14	Betalings tjenester rettet mot personkunder for betaling av regninger m.m., 2000-2010	202
Figur 15	Bankenes inntekter fra betalingsformidling, 2005-2010	204
Figur 16	Bankenes inndekning av kostnader i betalingsformidlingen for årene 1988, 1994, 2001 og 2007	205
Figur 17	Kostnadsinndekning totalt og for kort, giro og kontanter i 2007	205
Figur 18	Gebyrflyt ved transaksjoner med internasjonale betalingskort	206
Figur 19	Tilgjengelighet i NBO's åpningstid. Månedresultat, 2005-2010	220
Figur 20	Gjennomsnittlig daglig omsetning i NBO fordelt på oppgjør, 2000-2010	221
Figur 21	Omsetning i NICS. Daglig gjennomsnitt, 000-2010	224
Figur 22	Scandinavian Cash Pool i drift. Et eksempel	226
Figur 23	Verdipapirhandel og verdipapiroppgjør	228
Figur 24	Antall transaksjoner og verdi av omsetning på Oslo Børs. Daglig gjennomsnitt, 2001-2010	228
Figur 25	Bruk av korrespondentbank versus bruk av internasjonal avregningsentral	234